

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КРИВОРІЗЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет педагогічної освіти
Кафедра дошкільної і спеціальної освіти**

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О.В.
«___» _____ 2024р.

Реєстраційний № _____
«___» _____ 2024 р.

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ
ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ В РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ.
ПРЕДСТАВЛЕННЯ ФОРМ ТА ЗМІСТУ ІНДИВІДУАЛЬНОГО
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДІТЕЙ**

Кваліфікаційна робота студентки
групи ЗДОМ-23
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Олійник Світлани Ігорівни

Керівник кандидат філологічних наук,
доцент Іншаков А.Є.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП... ..	3
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАСАД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ В РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ.....	6
1.1. Проблема підготовки майбутніх вихователів в сучасних дослідженнях.....	6
1.2. Методологія індивідуального підходу.....	10
1.3. Особливості організації індивідуального підходу в розвитку особистості дошкільника.	17
Висновки до першого розділу.....	23
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ТА ЗМІСТУ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	
2.1. Створення освітнього середовища дошкільного закладу як умова формування особистості дошкільника.....	24
2.2. Методичні рекомендації з вибору форм та змісту індивідуального освітнього середовища в роботі з дошкільниками.....	33
Висновки до другого розділу.....	36
ВИСНОВКИ... ..	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	39

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні зміни в освіті зумовлюють зростання вимог суспільства до закладів вищої освіти. Освітній процес у ЗВО має бути орієнтований на формування конкурентоспроможних фахівців, які демонструють високий рівень професіоналізму, відповідають світовим стандартам, готові ефективно діяти в умовах динамічного розвитку науки та здатні адаптуватися до швидких змін. Нормативно-правові документи, що регулюють діяльність вихователів закладу дошкільної освіти підкреслюють важливість уміння педагогів обирати найефективніші методи, форми та засоби для організації освітнього процесу, що відповідають потребам і запитам здобувачів освіти [27].

Сучасний етап розвитку дошкільної освіти супроводжується значними трансформаціями. Зміст освіти оновлюється, а його реалізація базується на новітніх педагогічних підходах. БКДО визначає серед ключових методологічних підходів у закладах дошкільної освіти індивідуальний підхід, який спрямований на всебічний розвиток і становлення особистості дошкільника [3].

Питанням індивідуального підходу приділяли увагу такі вчені, як О. Запорожець, В. Котирло, Г. Костюк, Д. Ніколенко, Л. Проколієнко та інші, які заклали наукові основи цієї концепції, визначили її суттєві риси та практичну значущість.

У працях Г. Костюка індивідуальний підхід вважається однією з основних частин методики навчально-виховної роботи педагога. Вчений зазначає, що нехтування урахуванням унікальних рис кожної дитини, навчання, орієнтоване лише на умовного «середнього учня», недооцінка труднощів навчального процесу або ігнорування індивідуальних особливостей у педагогічній та інноваційній діяльності є неприйнятними [16].

Відтак, досліджувану нами тему вивчали такі науковці, як О. Дронова,

Н. Каньоса, І. Ликова, О. Половіна, А. Федорович, Л. Шульга та інші. На думку дослідниці О. Половіної, індивідуалізація й гуманізація освіти передбачають створення педагогічних умов, які сприяють розвитку особистості дитини, що реалізується через організацію відповідного освітнього середовища [20].

Враховуючи актуальність цього питання, було обрано тему кваліфікаційного дослідження: "Підготовка майбутніх вихователів до впровадження індивідуального підходу в роботі з дошкільниками: форми та зміст організації індивідуального освітнього середовища".

Мета дослідження: дослідити теоретичні аспекти підготовки майбутніх вихователів до впровадження індивідуального підходу в роботі з дітьми дошкільного віку, а також розробити та запропонувати практичні методичні рекомендації.

Завдання дослідження полягає в наступному:

- провести теоретичний аналіз підготовки майбутніх педагогів до реалізації індивідуального підходу в роботі з дітьми дошкільного віку;
- уточнити та конкретизувати значення термінів «підготовка майбутніх вихователів», «індивідуалізований підхід до дошкільників», «індивідуальне освітнє середовище для дітей дошкільного віку», а також визначити найбільш ефективні форми та методи організації індивідуального освітнього середовища в дошкільних навчальних закладах;
- розробити і представити методичні рекомендації щодо організації та вибору форм і змісту індивідуального освітнього середовища для дітей старшого дошкільного віку.

Об'єктом дослідження є процес формування професійної готовності майбутніх вихователів до діяльності у сфері дошкільної освіти. **Предметом дослідження** виступає підготовка майбутніх педагогів до впровадження індивідуального підходу в роботі з дітьми дошкільного віку.

Методи дослідження включають теоретичний аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з обраної тематики, а також

систематизацію, уточнення та узагальнення отриманих даних.

Практична цінність отриманих результатів полягає у створенні методичних рекомендацій щодо організації та вибору форм і змісту індивідуального освітнього середовища для дітей дошкільного віку. Ключові положення та матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути застосовані у практичній діяльності викладачів закладів вищої освіти, а також вихователів закладів дошкільної освіти.

Апробація результатів: Методичні рекомендації запропоновані для організації освітнього процесу в ЗДО та впровадженні в КЗДО КТ №210 Криворізької міської ради, а також взяла участь у IV Міжнародній науково-практичній конференції «SCIENCE AND TECHNOLOGY: CHALLENGES, PROSPECTS AND INNOVATIONS», 28-30.11.2024, Осака, Японія.
<https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-and-technology-challenges-prospects-and-innovations-28-30-11-2024-osaka-yaponiya/>

Структура роботи: робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг 48 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАСАД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ В РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

Проблема підготовки майбутніх вихователів в сучасних дослідженнях

Сталий розвиток науки й культури в нашій державі нерозривно пов'язаний із прогресивним розвитком освіти, яку здобуває молоде покоління. Ці чинники зумовлюють суттєві зміни в цілях, завданнях і змісті освітнього процесу. Сучасна освіта потребує педагогів нового покоління, здатних виховувати всебічно розвинену особистість, готову до постійного навчання та змін протягом усього життя.

Провідного сенсу набуває підготовка фахівців у сфері дошкільної освіти, адже саме дошкільний вік є основоположним періодом у становленні людини. У цей час формуються базові засади емоційного, духовного, фізичного й соціального розвитку, що є фундаментом для подальшого навчання та зростання особистості.

Кожна дитина унікальна, а її можливості та здібності є індивідуальними. Тому дошкільна освіта визначає одним із головних завдань забезпечення індивідуалізованого підходу до навчання та виховання дітей.

Окреслену нами тематику досліджували Л.Артемова, Г. Беленька, О.Богоніч, Н.Гавриш, Л.Загородня, С.Івах, В.Коваль, Р.Куліш І.Кривонос, К.Крутій, Л.Мельничук, Н.Лисенко, З.Плохій, С.Ступницька, Н.Трофаїла, Д.Тарадюк, М.Шкабаріната ін.

Впровадження індивідуального підходу у вихованні й навчанні дітей дошкільного віку акцентовано у дослідженнях, наукових працях А.Аніщук, О.Білан, Т.Дуткевич, О.Коваленко, С.Кулачківської, В.Кузьменко, та ін.

Проблему спеціальної професійної підготовки педагогів-вихователів до впровадження індивідуального підходу в роботі з дошкільниками детально висвітлила Л. Куземко в своїх дослідженнях. Вона наголошує, що для успішної реалізації індивідуального підходу в сучасних дошкільних закладах майбутні вихователі повинні набути необхідних знань та навичок, що сприятимуть ефективному впровадженню особистісно орієнтованої моделі навчання.

У тлумачному словнику термін «підготовка» визначається як набір навичок, досвіду та знань, які здобуваються шляхом навчання та практичної діяльності [5]. Натомість, у Законі України «Про вищу освіту»[23] термін «професійна підготовка» означає процес отримання кваліфікації в конкретній галузі або спеціальності.

З педагогічної точки зору, «професійна підготовка» розглядається як комплекс організаційних і педагогічних заходів, спрямованих на формування у особистості майбутнього фахівця необхідних професійних якостей [32]. Ця підготовка характеризується багатогранністю та передбачає не лише засвоєння основних знань, але й розвиток особистісних рис, а також готовність до їх творчого та практичного застосування [31], що супроводжується постійним зростанням інтересу до роботи з дітьми та їхніми родинами [8].

Для успішної професійної діяльності педагога важливо володіти знаннями з психології. Коли мова йде про індивідуальний підхід, варто уточнити, що включає в себе «професійну підготовку фахівця дошкільної освіти». Підготовка педагогів для дошкільних закладів є багатогранним процесом, адже сучасний вихователь має не лише володіти професійними компетенціями, але й бути готовим до дослідницької роботи, що сприяє розвитку інноваційних якостей. Важливими аспектами професійної діяльності є вміння комунікувати та публічно виступати, здатність організовувати ефективну взаємодію з дітьми та батьками, сприяючи створенню сприятливого клімату в освітньому середовищі. Використання

сучасних технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних, є обов'язковим для належного планування та організації навчального процесу. Знання вікових та індивідуальних особливостей, інтересів і талантів дітей дозволяє педагогу налагодити продуктивну взаємодію з вихованцями.

У ЗУ «Про дошкільну освіту» [24, Ст. 4] визначено, що дошкільна освіта є багатогранним процесом, який має на меті гармонійний розвиток дітей дошкільного віку з урахуванням їхніх природних можливостей, схильностей, талантів, а також індивідуальних психофізичних особливостей і культурних потреб. Крім того, вона охоплює формування моральних цінностей та набуття соціальних навичок, необхідних для подальшого життєвого шляху.

До актуальних принципів визначеного нами рівня освіти в контексті організації індивідуального підходу можна віднести: – створення рівних умов для реалізації природних здібностей, обдарувань та різнобічного розвитку кожної дитини; – впровадження особистісно орієнтованого підходу до розвитку дитячої особистості; – гуманізацію та демократизацію освітнього процесу.

Згідно з основними засадами, принципами та положеннями Закону України «Про дошкільну освіту» (2024), майбутні вихователі повинні оволодіти знаннями та навичками, необхідними для застосування індивідуального підходу в освітній діяльності дошкільних закладів. Професійна підготовка педагогів передбачає засвоєння психолого-педагогічної бази та розвиток методичної майстерності, що досягається шляхом опанування таких дисциплін, як «Дошкільна педагогіка», «Психологія дітей» та спеціальних курсів, присвячених інноваційним педагогічним технологіям.

Знання, отримані під час вивчення дитячої психології та дошкільної педагогіки, сприяють розвитку у майбутніх фахівців здатності ефективно застосовувати індивідуальний підхід до дітей. Це включає освоєння

основних відомостей про індивідуальні особливості дітей, засвоєння методів і прийомів індивідуального навчання, вміння ефективно використовувати навчальні матеріали для покращення освітнього процесу та враховувати потреби кожної дитини.

Після вивчення фахових дисциплін здобувачі освіти засвоюють основні положення Базового компонента дошкільної освіти, характеристики індивідуального розвитку дітей, методи і прийоми оптимізації індивідуального навчання та виховання, а також розуміють психологічні відмінності, що залежать від статі дитини, та вікові особливості дітей раннього та дошкільного віку. У процесі вивчення різних методик студенти набувають практичних навичок в організації освітнього процесу з урахуванням індивідуальних особливостей дітей, здійснюючи диференційований підхід до навчання та виховання дошкільнят.

Тісний зв'язок між навчальними дисциплінами та педагогічною практикою в дошкільних закладах забезпечує високий рівень підготовки майбутніх спеціалістів для ефективного реалізації індивідуалізації процесу виховання та навчання, що є важливим для досягнення основних цілей сучасної дошкільної освіти

1.2. Методологія індивідуального підходу

Методологія індивідуального підходу в педагогіці є важливим аспектом, що охоплює сукупність теоретичних принципів, методів і практичних прийомів, спрямованих на ефективне врахування особливостей кожного вихованця в процесі навчання та виховання.. Цей підхід орієнтований на глибоке розуміння індивідуальних особливостей учня, таких як його інтелектуальні здібності, емоційно-вольова сфера, соціальні взаємодії, а також фізичний і психологічний стан.

Проблема індивідуалізованого підходу в навчанні та вихованні стає особливо важливою в умовах сучасної освіти. Потреба в застосуванні індивідуального підходу педагогами в процесах розвитку, навчання та виховання дітей детально висвітлена в програмі «Впевнений старт»[26]. Ця програма пропонує вихователям інтегрувати індивідуальні життєві історії кожної дитини в педагогічний процес, враховуючи її унікальні особливості.

Сучасна педагогіка, спрямована на розвиток особистості дошкільника, створює умови для повного розкриття його потенціалу, особистісного формування, творчого самовираження та реалізації. Вона стимулює пошук нових методів і підходів, які забезпечують гармонійний розвиток та формування індивідуальності, враховуючи схильності, здібності, вікові потреби та психологічні особливості кожної дитини. У нормативних актах, що регулюють дошкільну освіту, таких як Закон України «Про дошкільну освіту» та Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО), підкреслюється важливість застосування індивідуального підходу, підтримки унікальності дітей, формування їхнього неповторного стилю життя, зміцнення почуття власної цінності та збереження індивідуальності кожної дитини. Наступним кроком буде теоретичний аналіз методологічних засад індивідуального підходу. Згідно з «Словником психолого-педагогічних термінів», індивідуальний підхід визначається як спосіб впливу, що враховує унікальні риси та особливості кожної особистості.

У роботах відомих українських науковців, таких як А. Аніщук, А.

Бударний, О. Запорожець, Г. Костюк, А. Кірсанов, С. Ладивір, Д. Ніколенко, детально аналізується явище «індивідуального підходу». Цей концепт є основоположним принципом організації освітнього процесу як у навчальних закладах, так і в родинному середовищі. Індивідуальний підхід передбачає врахування всіх унікальних особливостей кожної дитини, а також специфіки її життєвих умов. Головним елементом цього підходу є адаптивне використання різноманітних методів, форм і прийомів, що сприяють комплексному розумінню та підтримці індивідуального розвитку вихованця. У такій педагогічній парадигмі дитина розглядається не лише як об'єкт виховного впливу, а й як активний суб'єкт, що взаємодіє з педагогом, виступаючи партнером у процесі навчання та виховання [19, с. 5-7].

Отже, визначений нами підхід слід трактувати як ключовий психологічний і педагогічний принцип. Його впровадження вимагає врахування всіх можливих внутрішніх та зовнішніх особливостей дитини під час планування та реалізації навчальної діяльності, як у дошкільних навчальних закладах, так і в родинному середовищі. Це передбачає необхідність вибору різноманітних форм, методів, засобів і прийомів освітнього процесу, орієнтованих на розвиток індивідуальних здібностей та схильностей кожної дитини.

Особливої уваги заслуговує поняття «індивідуальний розвиток». У відповідності до визначення, наведеного в Українському педагогічному словнику, під цим терміном розуміється процес формування особистості, який триває від моменту народження і протягом усього життя, отримуючи назву «онтогенез» [7]. Вікові стадії індивідуального розвитку мають значні відмінності, адже поведінкові особливості дітей змінюються залежно від їхнього віку. Однак важливо підкреслити, що незалежно від вікового етапу кожна дитина має унікальні риси, які впливають на швидкість і якість запам'ятовування, сприйняття навчального матеріалу, а також формування інтересу до навчання [7].

О. Кононко визначає цей принцип як такий, що передбачає

врахування індивідуальних та вікових характеристик вихованців, рівня розвитку їхніх здібностей до різних видів діяльності, а також коригування освітнього процесу з метою забезпечення гармонійного та всебічного розвитку особистості дошкільника.

На думку В. Кузьменко, поняття «індивідуальний підхід» має вузький зміст порівняно з індивідуалізацією, проте є ключовим принципом у педагогічній діяльності, що сприяє реалізації процесу індивідуалізації [18, с. 82–84]. Індивідуальний підхід передбачає адаптивне використання різноманітних форм, методик, засобів і прийомів освітньої роботи, які дозволяють створити повну картину розвитку кожної дитини з урахуванням її унікальних особливостей.

Цей підхід є чітким, організованим процесом, який має послідовний характер. Дослідники, зокрема А. Аніщук, З. Ікуніна та В. Кузьменко, наголошують на значущості поетапного впровадження індивідуального підходу, що дає змогу педагогу виділяти ключові етапи своєї діяльності. Розглянемо етапи реалізації індивідуального підходу в освітньому процесі:

- Початкове, всеосяжне виокремлення індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини. На цьому етапі здійснюється збір необхідної інформації про особливості розвитку дошкільника, умови його сімейного виховання та стиль спілкування в родині. Важливо не лише зібрати відомості про дитину, але й налагодити зв'язок з нею та її батьками.
- З'ясування, уточнення та поглиблення отриманої інформації, визначення сильних та проблемних аспектів розвитку дитини і причин їх виникнення. Важливим є аналіз індивідуальних характеристик, додаткове тестування та обробка результатів, що дозволяє виділити фактори, які позитивно або негативно впливають на розвиток дитини, а також звернути увагу на особливості її поведінки та досягнення.
- Опис результатів діагностики забезпечує об'єктивність і точність представлених фактів, що є важливим для подальшого глибокого

аналізу. Хоча на цьому етапі дані ще не підлягають детальній обробці, сам факт їх систематизації дозволяє пізніше повернутися до них, обміркувати їх, оцінити та врахувати важливі аспекти індивідуальної біографії дитини.

- Аналіз, систематизація та узагальнення результатів.

А. Аніщук зазначає, що ефективна реалізація індивідуального підходу вимагає врахування різних чинників, які можуть як сприяти, так і перешкоджати розвитку дитини. Важливим аспектом є визначення ключових завдань, спрямованих на адаптацію освітнього процесу до потреб кожної дитини, а також окреслення основних напрямів співпраці з їхніми родинами. Ці кроки є вирішальними для забезпечення успішної організації навчання дошкільників.

Коректний вибір методів, прийомів, форм та засобів навчання має ключове значення для ефективного розвитку кожної дитини. Якщо індивідуальний розвиток дитини відрізняється від вікових норм (наприклад, спостерігається відставання або випередження), педагог повинен зосередитися на пошуку найбільш ефективних педагогічних стратегій, які дозволять налаштувати навчальний процес: зробити його більш інтенсивним або уповільненим, усунути прогалини та активізувати необхідні особистісні якості дитини для її подальшого розвитку

Ефективне впровадження індивідуального підходу в закладах дошкільної освіти передбачає дотримання низки психолого- педагогічних умов, зокрема:

- в процесі організації дитячого колективу дошкільників педагого-вихователь застосовує індивідуально-диференційований підхід до кожного вихованця, що сприяє розкриттю та розвитку особистісних якостей дитини, таких як: взаємоповага, прихильність, відповідальність;

- педагогог-вихователь оптимістично враховує позитивні якості особистості та запобігає прояву негативних якостей;

- створювати ситуацію успіху у взаємодії з дитиною;

– педагог-вихователь системно досліджує індивідуальні особистісні відмінності, враховує особливості нервової системи, діяльності дитини, стан здоров'я, умови життя та виховання; дітей.

– вимоги педагога-вихователя та батьків спільні у вихованні

– системне, послідовне, поетапне застосування.

Науковець А. Аніщук [2] пропонує кілька етапів впровадження індивідуального підходу в освітній процес у ЗДО:

1. Початковий етап — діагностика індивідуальних особливостей кожної дитини. На цьому етапі вихователь отримує інформацію про психофізичний розвиток дитини та умови її сімейного виховання. Головним завданням є створення сприятливих емоційних відносин між вихованцем, його родиною та педагогом. Для цього застосовуються методи спостереження та опитування.

2. Наступний етап — систематизація та уточнення зібраних даних. Педагог визначає сильні та слабкі сторони розвитку дитини, а також аналізує причини їх появи. Цей етап передбачає поступове та детальне вивчення індивідуальних особливостей розвитку дитини, а також постійне оновлення та аналіз інформації. Використовуються методи експертної оцінки, моделювання педагогічних ситуацій, тестування та аналіз результатів діяльності дітей.

3. Нотування результатів діагностики в спеціальні щоденники спостережень. Індивідуальний підхід до виховання дитини можливий тільки за умови систематичного й послідовного ведення записів результатів. Після збору інформації вихователь проводить статистичну обробку та якісний аналіз факторів, які впливають на розвиток дитини.

4. Визначення основних індивідуальних завдань у процесі навчання і взаємодії з батьками. Результати попереднього аналізу дозволяють вихователю сформулювати конкретні завдання для освітнього процесу, адаптуючи їх до індивідуальних потреб кожної дитини.

5. Вибір відповідних методів і прийомів роботи з дітьми. Педагог визначає пріоритетні завдання для кожної дитини, що допомагає розробити індивідуальну методику навчання в конкретному випадку.

6. Створення різноманітного розвивального предметно-ігрового середовища. Мобільність і розмаїття середовища сприяє розвитку індивідуальності дитини. Це середовище повинно бути динамічним і відповідати навчальним, ігровим та соціальним завданням, що допомагає розвивати творчість, фантазію та самостійність.

7. Практичне застосування індивідуального підходу. Це найважливіший етап, на якому реалізуються всі методичні напрацювання педагога. Використовуються різноманітні педагогічні методи, засоби та форми взаємодії з дітьми. Завдання, які вихователь ставить перед дітьми, повинні бути диференційованими та варіативними за складністю.

Серед ключових передумов для впровадження індивідуального підходу в освітньому процесі А. Аніщук [1] виділяє наступні аспекти:

- наявність систематичних та високоякісних психологічних і педагогічних компетенцій у вихователів та батьків;
- урахування індивідуальних психологічних особливостей кожної дитини;
- врахування змін у динаміці розвитку особистості дошкільника;
- професійні зусилля та майстерність вихователя;
- емпатія і педагогічний такт у взаємодії з кожною дитиною та групою дошкільнят [1, с.21–22].

О. Половіна наголошує, що гуманістична спрямованість освітнього процесу, орієнтована на розвиток індивідуальності, повинна виходити за межі простого врахування особливостей кожної дитини. Вона вимагає систематичного педагогічного підходу, спрямованого на виховання свідомої та відповідальної особистості, яка здатна самостійно приймати рішення, ставити перед собою цілі, знаходити нестандартні шляхи досягнення результатів, пропонувати альтернативні варіанти розв'язання проблем і

демонструвати творчий підхід у діях, поведінці та формуванні власного стилю життя.

Застосування індивідуального підходу є важливим фактором підвищення результативності педагогічної діяльності, оскільки воно враховує унікальні риси та потреби кожної дитини [2]. Як зазначає А. Аніщук, для успішного впровадження індивідуалізації в освітній процес необхідно визнавати неповторність кожного дошкільника як особистості. Індивідуалізація, яка лежить в основі особистісно орієнтованої освіти, залежить від урахування індивідуального життєвого досвіду та емоційних переживань дітей. Головним завданням педагога є формування у дитини цілісного сприйняття світу, яке спирається на її власний досвід.

О. Запорожець розробив гуманістичну психолого-педагогічну концепцію ампліфікації, яка спрямована на забезпечення індивідуально орієнтованої дошкільної освіти. Головна мета цієї концепції полягає у створенні сприятливих умов для всебічного розвитку дитини, що досягається не шляхом прискорення навчання, а завдяки збагаченню та урізноманітненню змісту взаємодії, ігрової, творчої та предметної діяльності [35].

Індивідуальний підхід виступає важливою складовою підвищення ефективності освітнього процесу, оскільки він враховує особливості розвитку кожної дитини [2]. Як підкреслює А. Аніщук, реалізація індивідуалізації в освітній практиці вимагає розуміння унікальності кожного дошкільника. Індивідуалізація, яка є базовим елементом особистісно орієнтованої освіти, залежить від урахування життєвого досвіду та емоційних переживань дітей. Завдання педагога полягає в тому, щоб допомогти дитині сформувати цілісне уявлення про навколишній світ на основі її власного досвіду.

Це вимагає від вихователя ЗДО високого рівня професійної зрілості, майстерності та глибоких знань у галузі дошкільної психології та педагогіки, що дозволяє варіювати зміст освітнього процесу, шукати та застосовувати ефективні методи і технології для максимально результативного навчання.

1.3. Особливості організації індивідуального підходу в розвитку особистості дошкільника.

Згідно з БКДО, індивідуальний підхід є ключовим методологічним орієнтиром у педагогічній практиці, який передбачає надання впливу на кожного дошкільника в групі з урахуванням його особливостей. Враховуються різноманітні характеристики дитини, такі як здібності, темперамент, статеві відмінності, риси характеру тощо [3].

Над проблемою розвитку дитячої особистості та впровадження індивідуального підходу працювали такі науковці, як А. Аніщук, О. Вовчик-Блакитна, Г. Гуменюк, О. Кононко, В. Кузьменко, С. Кулачківська, С. Ладивір, О. Проскура, В. Тарасун та інші, які досліджують особливості психічного розвитку дошкільників і їх потенціал у пізнавальній діяльності. Відповідно до їхніх досліджень, період дошкільного віку є ключовим для формування індивідуальних відмінностей, стабілізації біологічних передумов особистісного розвитку, а також для формування психічних процесів та регулювання поведінки і діяльності [18].

Саме під час цього вікового періоду значно помітними стають якісні новоутворення, що значно впливають на процес самостійності, порівняння, індивідуалізації та соціалізації дитини.

Предметом наукових досліджень А. Богуш, З. Борисової, Н. Гавриш, І. Карабаєвої, Л. Куземко, В. Кузьменко, Н. Лисенко, Т. Піроженко, Т. Поніманської, Т. Степанової обрано саме розробку змісту, пошуку ефективних форм та методів індивідуалізованого навчання й виховання під час різноманітної дитячої діяльності, виокремлення дієвих шляхів індивідуально-диференційованої взаємодії з дітьми дошкільного віку.

Впровадження індивідуального підходу в освітній процес дошкільних закладів є важливою складовою сучасної освіти. Це зумовлено не тільки вимогами суспільства, батьків та педагогів, але й особливими потребами самих дітей, а також недостатньо розвиненими теоретичними та

методичними аспектами цього питання. Вчені визначають індивідуальний підхід як один із основоположних принципів дошкільного виховання, що впливає з реальних відмінностей між дітьми в їхніх здібностях, чутливості до різних впливів, рівні пізнавальної активності та інших характеристиках [19, с.35]. Впровадження цього принципу полягає у визнанні права кожної дитини на вільне вираження своєї індивідуальності та розвитку у найкомфортніший для неї спосіб [7, с.1-3].

За словами В. Кузьменка, впровадження індивідуального підходу в освітній процес охоплює етапи диференціації та подальшої інтеграції. Диференціація у виховній діяльності передбачає застосування різноманітних методів і засобів, які педагог використовує для реалізації індивідуального підходу. Це дає можливість націлюватися на розвиток специфічних особистісних рис у дітей. Індивідуалізація навчання підвищує ефективність освітнього процесу, оскільки дозволяє переходити від колективних форм до індивідуальних, а також коригувати темпи засвоєння матеріалу відповідно до можливостей кожної дитини [19, с.34] .

Спрямованість освітнього процесу на глибоке вивчення індивідуальних особливостей кожної дитини є важливою тенденцією сучасної педагогічної науки. Створення індивідуальної програми розвитку дошкільника дозволяє враховувати культурні, особистісні, фізичні, вікові фактори розвитку. Дозволяє зберегти унікальність дитячої своєрідності.

Згідно з В. Кузьменко, ефективність впровадження індивідуального підходу в освітній процес залежить від низки важливих психолого-педагогічних чинників, серед яких:

- Створення дитячого колективу, що взаємопов'язане з індивідуалізацією навчання, оскільки в колективній діяльності дитина здатна найповніше розкрити свою особистість. У процесі спільної роботи розвиваються ключові якості, такі як співпраця, взаємопідтримка та допомога;
- Орієнтація на позитивні риси особистості дитини, її індивідуальні

особливості, а також виявлення можливих "проблемних аспектів розвитку".

Це вимагає використання сучасних методів і підходів у навчанні;

- Врахування індивідуальних особливостей кожної дитини, що дозволяє визначити найбільш ефективні напрямки для її подальшого розвитку;
- Узгодження вимог між педагогами та батьками, оскільки різні підходи можуть порушити гармонійний ритм життя дитини, сприяти розвитку негативних рис і призвести до проблем у стосунках з іншими;
- Запровадження системного підходу до індивідуалізації навчання, який передбачає послідовне і етапне виконання кожного етапу освітнього процесу.

Впровадження цих умов у практику індивідуального підходу значною мірою визначається професіоналізмом педагогічного колективу закладу дошкільної освіти, його компетентністю та спрямованістю на підтримку особистісного розвитку кожної дитини.

Іншими словами, розуміння вихователем індивідуальних особливостей дошкільників є показником професійної майстерності, а реалізація в освітньому процесі індивідуального підходу – як критерій його фахової компетентності.

Як зазначає Л. Куземко, педагоги з високим рівнем професіоналізму здатні точно визначати індивідуальні особливості кожної дитини, враховуючи її неповторні риси. Це дає їм змогу розробляти ефективні виховні стратегії, орієнтовані на розвиток волі, характеру, самостійності та ініціативи у дошкільників. У ролі фасилітатора педагог активно взаємодіє з дитиною, слідуючи принципам суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Важливими характеристиками його поведінки є доброзичливість, терпимість і повага до вихованців. Педагог проявляє щире зацікавлення у життєвих цінностях дитини, підтримує її у процесі саморозвитку та створює умови для експериментування, творчості й фантазування.

Втілення цього підходу вимагає безумовного визнання

індивідуальності кожного вихованця та постійного спостереження за його діяльністю під час вільної роботи. Ключовим є організація взаємодії між дітьми, розробка різноманітних та доступних занять, що сприяють розвитку самостійності й упевненості в собі. Одними з важливих аспектів індивідуалізованого підходу є навчання дітей ставити перед собою цілі та досягати їх, стимулювання інтелектуальної активності, а також розвиток цікавості до нових відкриттів, що є показником ефективності цього підходу в освіті.

Однією з головних умов впровадження педагогом-вихователем індивідуального підходу в освітній процес вважаємо володіння закономірностями особистого розвитку дошкільника, особливостей певних новоутворень на кожному віковому етапі, причин та наслідків, а також психолого-педагогічних умов, що сприяють гармонійному розвитку особистості дитини.

У цьому контексті Т. Поніманська наголошує, що створення відповідних умов сприяє формуванню у дошкільників індивідуального стилю діяльності, що базується на їхніх особистих можливостях і зацікавленнях, а не на вказівках дорослих. Тому вихователю важливо створити простір для самостійних дій, надаючи дітям можливість обирати заняття, які їм найбільше до вподоби. Важливим є також надання дітям свободи у виборі цілей і мотивів своєї діяльності, а також самостійний вибір предметів і матеріалів для ігор та інших активностей. Формування навичок самостійного оцінювання результатів своєї діяльності є ключовим для розвитку самооцінки та здатності до самоконтролю.

Створення та комплектація індивідуального розвивального предметно-ігрового середовища є важливим фактором в розвитку особистості дитини. За дослідженням науковців (К.Крутій), середовище буде розвивальним для дитини за умови його варіативності, різноманітності, динамічності, трансформованості та мобільності. Таке середовище сприятиме розвитку творчості дитини, активізації її довільних психічних

процесів. Для створення індивідуального розвивального предметно-ігрового середовища педагогу-вихователю необхідно передбачити різноманітний дидактичний матеріал, обладнання з різним змістовим і тематичним наповненням.

Впровадження індивідуального підходу в освітній процес закладів дошкільної освіти дозволяє створити умови для використання різноманітних форм, методів та прийомів навчальної діяльності, що дають змогу обирати найбільш ефективні способи для активізації пізнавальної активності дітей. Індивідуалізація педагогічного впливу проявляється в підборі завдань для фронтальної, підгрупової чи індивідуальної роботи.

Таким чином, реалізація індивідуального підходу в освітньому процесі ЗДО передбачає використання комплексної системи методів, що дозволяють педагогу адаптувати освітню діяльність відповідно до індивідуальних характеристик розвитку кожної дитини.

На думку науковця В. Кузьменко, важливою складовою індивідуалізації дошкільної освіти є розробка персоналізованих освітніх програм. Вона радить включати в структуру таких програм результати аналізу індивідуальних особливостей розвитку дітей. Враховуючи ці особливості, педагог обирає нестандартні ефективні методи та засоби навчання, а також планує зміст освітньої діяльності відповідно до цих характеристик [20].

Так, особливості індивідуального розвитку дитини (наприклад, інтелектуально обдаровані дошкільнята, діти, з особливими освітніми потребами тощо) потребують створення особливих умов освітнього процесу. З огляду на це, педагогові слід порівняти ті результати, які він має, з тими, які він очікує. Їх порівняння дозволяє визначити ефективність впровадження індивідуального підходу в освітній процес та реалізацію індивідуальної програми розвитку дитини [35, с. 262].

Дослідники наголошують на важливості дотримання кількох ключових умов під час розробки та впровадження індивідуальних освітніх

програм (ІОП):

– до процесу створення ІОП залучають фахівців різних професій, таких як психологи, медичні працівники, логопеди, вихователі та інші спеціалісти, а також батьків; – ІОП базуються на загальних освітніх програмах, але включають додаткові завдання, які не передбачені стандартними програмами; – зміст ІОП може охоплювати як загальний розвиток дитини, так і окремі її аспекти, служачи орієнтиром для педагогів у роботі з дитиною; – ІОП можуть мати різні форми, від рекомендацій до усних чи письмових варіантів, що відрізняються рівнем деталізації; – у письмових ІОП включають характеристику дитини, визначають освітні завдання, педагогічні методи, умови для реалізації програми, а також очікувані результати та перспективи.

Отже, індивідуалізовані освітні програми ефективно впроваджуються в освітній процес дошкільних закладів, з урахуванням всіх зазначених вимог.

Висновки до першого розділу

Підсумовуючи аналіз теоретичних досліджень, можна зробити висновок, що індивідуальний підхід є одним з основних принципів педагогічної діяльності, який передбачає гнучке застосування педагогом різноманітних інтегрованих засобів, методів, форм і прийомів у навчальній роботі. Впровадження такого підходу в освітній процес сприяє гармонійному розвитку кожної дитини.

Однією з ключових умов успішної реалізації індивідуального підходу є увага й турбота з боку дорослих, підтримка діалогу в процесі спілкування з дітьми, а також толерантне ставлення до неповторності та особливостей кожної дитини.

Педагог-вихователь в організації індивідуального підходу враховує вікові та індивідуальні особливості дошкільника. Важливим в індивідуальному підході є надання дитині можливості вибору діяльності. Слід вказати, що така діяльність має бути змістовною, цікавою для дошкільника та посильною для кожної дитини. Організація індивідуальної діяльності сприяє розвитку пізнавальних здібностей дитини та активізації її інтелектуальних зусиль. Така діяльність формує ініціативність, самостійність, упевненість у власних силах, а також підтримує процеси саморозвитку та самореалізації вихованців.

Ми переконані, що важливим чинником для ефективною реалізації індивідуального підходу є створення освітнього середовища, яке сприяє розвитку кожної дитини відповідно до її індивідуальних особливостей. Таке середовище дає можливість для оптимального розвитку інтересів та здібностей дитини, а також сприяє збереженню її унікальної особистості. Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у розробці методичних рекомендацій щодо впровадження індивідуального підходу при створенні освітнього середовища в закладах дошкільної освіти.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОРГАНІЗАЦІЇ ФОРМ ТА ЗМІСТУ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

2.1. Створення освітнього середовища дошкільного закладу як умова формування особистості дошкільника

Розвивальне освітнє середовище виступає важливим чинником у вихованні та навчанні дошкільнят, значно впливаючи на їхню соціалізацію. Формування такого середовища в закладах дошкільної освіти є фундаментальною складовою процесу їх оновлення. Тільки за умов грамотної організації розвивального простору освітній процес може стати для дитини шляхом до саморозвитку та самовдосконалення, стимулюючи її пізнавальну, ігрову та соціальну активність. У контексті Закону України «Про дошкільну освіту» передбачено створення таких умов, які сприяють усебічному розвитку дітей з урахуванням їхніх природних нахилів, індивідуальних особливостей, здібностей та культурних потреб. Крім того, це включає формування моральних цінностей і соціального досвіду. Таким чином, освітнє середовище виступає ключовим інструментом для гармонійного розвитку особистості та слугує джерелом знань і життєвого досвіду для дітей [27].

Розглянемо основні аспекти поняття, специфіку функціонування та ключові принципи створення розвивального середовища у дошкільних закладах.

За словами С. Куринної, поняття «середовище» охоплює різноманітні умови, фактори і об'єкти, які оточують і впливають на розвиток організму [21]. А. Залізник трактує середовище як сукупність соціально-побутових і природних умов, в яких відбувається життя організму [10]. М. Починкова зазначає, що середовище включає не лише природне довкілля та соціально-побутові умови, але й спільноту людей, об'єднаних спільними умовами існування [28].

У філософії існують різні підходи до тлумачення та класифікації поняття «середовище». Один із них розглядає середовище у двох вимірах: макросередовище, що охоплює матеріальний добробут, соціальну структуру та культурний рівень суспільства, в якому знаходиться людина, та мікросередовище, яке відноситься до найближчого оточення, що безпосередньо впливає на індивіда, зокрема, родина, навчальний заклад і соціальні зв'язки. В Українському філософському словнику зазначено, що середовище є простором та умовами для розвитку особистості, а також тим, що впливає на життєдіяльність людини [40]. Окрім кількості, середовище для різних осіб відрізняється й за якісними характеристиками. Особливу увагу приділяють взаємодії між людьми та їхніми особистісними зв'язками в цьому середовищі. Деякі дослідники розглядають середовище як простір. За словами Н. Балик, простір «виражає порядок розташування одночасно існуючих об'єктів» і є «спільним для всіх переживань, що виникають завдяки органам почуттів» [4].

Освітній простір є самоорганізованим або організовується ззовні. Поруч фізичного простору, виділяють також соціальний та біологічний простори.

У соціальному контексті освітній простір розглядається як комплекс взаємодій його учасників, їх навчальної та освітньої діяльності. Така діяльність є основою освітнього процесу і результатом його впливу, сприяючи розвитку здібностей та поведінкових якостей особистості. Вона також забезпечує дитині досягнення соціальної зрілості та особистісного зростання.

С. Френе запропонував концепцію творчого розвитку особистості, акцентуючи увагу на важливості створення середовища, яке підтримує навчання та саморозвиток. У своїх філософсько-педагогічних працях він представив модель «дитячого заповідника», в якій основною метою виховання є «максимальний розвиток особистості дитини в гармонійно організованому суспільстві, яке підтримує її, а вона — його» [17].

М. Левківський у своїх дослідженнях підкреслює, що теорія розвивального середовища Ж.-Ж. Руссо є однією з основоположних у педагогічній думці. Руссо стверджував, що «все добре, коли це виходить з рук Творця, але все псується в руках людини». Він був одним із перших, хто виділив середовище як головний чинник, що визначає оптимальний саморозвиток особистості. За його переконанням, у кожній людині закладені природні схильності до саморозвитку, але ці природні нахили стримуються авторитарними методами виховання та спотворюються соціальними умовами. Руссо вважав, що жодна з існуючих систем виховання не є ідеальною, оскільки всі вони спираються на ненатуральне соціальне середовище, яке не відповідає природним потребам людини.

Для забезпечення ефективного виховання в освітньому процесі закладів освіти педагоги підкреслюють необхідність створення спеціального розвивального середовища, яке повною мірою враховує індивідуальні потреби кожної дитини. Це середовище має на меті досягнення гармонії між реальними можливостями дошкільника та його природними нахилами, дозволяючи дитині не лише здобувати готові знання, але й активно їх освоювати, базуючись на спостереженнях за навколишнім світом і власному досвіді.

Ж.-Ж. Руссо, класик педагогічної теорії, наголошував, що основним джерелом розвитку особистості є не кількість знань, а здатність самостійно й ефективно застосовувати їх. В умовах спеціально створеного розвивального середовища дитина отримує можливість розвивати свої природні здібності в темпах, що відповідають її індивідуальним особливостям. Таке середовище сприяє формуванню важливих якостей, що забезпечують її самостійність, зберігають внутрішню свободу та допомагають уникати впливу забобонів і суспільних оман.

Отже, у такому просторі діти не лише здобувають знання, але й набувають життєвих навичок, необхідних для орієнтації в світі та адаптації до його умов. Розвивальне середовище стає ключовим фактором, який

підтримує особистісний розвиток, розкриває потенціал дитини та формує здатність до самостійного і свідомого мислення [17].

М.Монтесорі стала однією з перших, хто наголосив на важливості створення розвивального середовища, вказуючи на те, що для повного реалізування потенціалу дитини необхідна свобода для самостійної діяльності в середовищі, яке організовує педагог. Вона вважала, що основне завдання вихователя полягає в тому, щоб надати дитині інструменти для саморозвитку та навчити її правильно їх використовувати. Одним із таких інструментів є автодидактичні матеріали Монтесорі, з якими дитина спочатку працює під наглядом педагога, а згодом переходить до самостійної роботи. Як зазначала сама Монтесорі, «для конструктивної діяльності дитини необхідне відповідне середовище». Таке середовище не має бути просто набором іграшок чи предметів для використання — воно повинно бути організоване таким чином, щоб максимально сприяти всебічному розвитку дитини, враховуючи її індивідуальні можливості. Водночас дитина не потребує дорогих матеріалів: середовище має бути «незавершеним, але не хаотичним» [28].

Дослідники звертають особливу увагу на важливість середовища для розвитку особистості. Л.Божович акцентує, що середовище є результатом взаємодії внутрішніх процесів розвитку та зовнішніх факторів, які впливають як на динаміку розвитку, так і на формування нових якісних характеристик. Вона також вивчає, як емоційні переживання дитини в певному середовищі стимулюють її подальший розвиток.

Л.С. Виготський акцентував увагу на важливості «соціальної ситуації розвитку», яку він трактував як унікальне поєднання внутрішніх і зовнішніх факторів, властивих кожному етапу розвитку, що визначають психічні зміни на певному віковому етапі. Він наголошував, що середовище здатне «спеціальним чином обробляти і спрямовувати будь-яке зовнішнє подразнення та реакції людини». Психолог розкрив суттєвий взаємозв'язок між розвитком дитини та навколишнім середовищем, підкреслюючи, що цей

зв'язок потребує врахування змін як у самому середовищі, так і в самому процесі розвитку дитини [37].

Виходячи з ідей Ж.-Ж. Руссо, педагог-гуманіст В. Сухомлинський розробив унікальну педагогічну систему, спрямовану на розвиток творчих та морально зрілих особистостей в умовах спеціально організованого соціуму, зокрема, в Павлишській середній школі. Його основною метою було «відкрити для кожної дитини, навіть для найзвичайнішої, ті сфери інтелектуального та духовного розвитку, де вона може досягти найкращих результатів». Принципи та методи організації розвивального середовища в цій школі стали основою для формування особистості [41].

Основними концептуальними підходами стали створення довірчих, активних і творчих взаємозв'язків між педагогами та учнями, що сприяли формуванню «колективного духовного життя школи». Важливими цілями виховання були гармонія думок і почуттів, розвиток здібностей та творчий підхід до використання інтелектуальних ресурсів кожної дитини, оскільки «кожна дитина є унікальною» [41].

К.Крутії зазначає, що основні характеристики освітнього середовища закладів дошкільної освіти визначаються внутрішніми цілями, які ставить перед собою навчальний заклад. Він наголошує, що сукупність і послідовність цих завдань формують зовнішні характеристики середовища, які можна спостерігати і зафіксувати. Серед них можна виділити кілька умовних груп: змістовні (якість і рівень культурного контенту), процесуальні (стиль комунікації, активність учасників) та результативні (ефективність у розвитку) [22].

Освітнє середовище в соціальному контексті виконує роль розвитку, оскільки є частиною соціокультурного простору. В межах цього простору відбувається процес розвитку та соціалізації особистості, який може мати як стихійний, так і організований характер. Ключовими характеристиками освітнього середовища є його орієнтованість на розвиток, змістова насиченість, різноманіття можливостей та інтенсивність взаємодії між

учасниками.

І. Луценко зазначає, що «індивідуальний розвиток дитини» вимагає врахування її особливостей та потреби коригування організації і адаптації освітнього середовища для забезпечення максимальної ефективності цього процесу [27].

В українській педагогічній практиці термін «розвивальне освітнє середовище» вперше почав використовуватися у сфері дошкільної освіти. Т.Пониманська трактує його як «комплекс матеріально-технічних, санітарних, гігієнічних, ергономічних, естетичних і психолого-педагогічних умов, які створюють умови для організації життя дітей і дорослих» [32].

Згідно з Концепцією розвитку дошкільної освіти, основними принципами організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти є такі: визнання самобутності кожної дитини; врахування індивідуальних особливостей кожної дитини; особистісний розвиток, де навчання виступає не як мета, а як засіб розвитку; розвиток дитини через максимальну активність процесів самовиховання, саморозвитку та саморуху; внутрішня мотивація до навчання, яка не залежить від зовнішніх стимулів, таких як покарання; емоційно-ціннісне спрямування освітнього процесу, що забезпечується гармонійною взаємодією думок і почуттів у рамках особливої системи відносин [20].

Моделювання індивідуального освітнього середовища в закладі дошкільної освіти за К.Крутії повинно здійснюватися відповідно до низки принципів [22].

В своїй монографії науковець описує такі принципи.

- Принцип дистанції полягає в тому, щоб створити умови для підтримки візуальної взаємодії та формування довірчого спілкування між дорослим і дитиною, а також між дітьми. Це включає в себе використання різновисоких меблів, планування приміщень відповідно до розміру та потреб дитини, а також надання можливості вибору дистанції для взаємодії, враховуючи особистісні уявлення кожної

дитини.

- Принцип активності охоплює всі простори, які стають частиною діяльнісного середовища дитини. Він дозволяє дітям вільно й самостійно створювати своє освітнє середовище та діяти безпечно в ньому. Це включає спортивні комплекси, «стіни творчості», кольорово-звуковий дизайн та створення умов для відтворення дорослих форм діяльності, таких як кухонний блок, ванні кімнати тощо.
- Принцип стабільності та динамічності дозволяє змінювати навколишнє середовище, як самою дитиною, так і дорослим. Це може бути здійснено через використання мобільних блоків з регульованими розмірами. Крім того, стабільність забезпечується постійним складом групи дітей, що дає відчуття надійності та захищеності від небажаних впливів зовнішнього світу.
- Принцип комплектації і гнучкого зонування передбачає використання трансформованого обладнання для створення різноманітних зон активності дошкільників. Це можуть бути творчі майстерні, кухні, пральні, «виробничі майстерні», фізкультурні та музичні зали, театральні приміщення, лабораторії тощо, що сприяють активному розвитку дитини.
- Принцип емоціогенності, індивідуальної комфортності та емоційного благополуччя зосереджений на створенні можливості для дитини усамітнитися або зайнятися улюбленою справою. Він включає надання «особистісного простору», поєднання звичних і неординарних елементів в естетично організованому середовищі, а також наповнення середовища витворами мистецтва, що сприяють залученню до загальнокультурних та національно важливих цінностей.
- Принцип відкритості – закритості полягає в організації взаємодії з природою та забезпеченні участі батьків у створенні освітнього середовища. Цей принцип враховує індивідуальні особливості та інтереси дітей, сприяє індивідуалізації освітнього процесу в

дошкільних закладах, дозволяє дітям виражати своє «Я», а також забезпечує дотримання прав дитини та врахування її статевих і вікових особливостей, орієнтуючись на зону найближчого розвитку.

К.Крутій підкреслює, що інтеграція зазначених принципів у створення індивідуального освітнього середовища допомагає забезпечити максимальний психологічний комфорт для кожної дитини, формуючи умови для реалізації її права на самостійний вибір освітніх активностей, рівня залученості та способів взаємодії з оточуючим світом. Таке середовище дозволяє педагогам ефективно вирішувати освітні завдання, стимулюючи дітей до здобуття нових знань, розвитку навичок і вмінь, а також сприяє формуванню комунікативних здібностей, творчих навичок і допитливості. К.Крутій також акцентує, що для старших дошкільників таке середовище повинно надавати новий рівень свободи, яку діти можуть як приймати, так і відкидати [22].

Як зазначає А.Богущ, індивідуальне середовище має важливе значення у розвитку дитини, оскільки воно формує потенційні перспективи позитивного впливу різних чинників на інтелектуальний розвиток та виникнення цілісної особистості. Це середовище є своєрідним «каталізатором» для створення гармонійної особистості, яка здатна адаптуватися до змінюваних умов, розвивати критичне мислення, соціальні навички та емоційну стабільність [6].

Освітнє середовище дошкільного закладу є ключовою умовою для налагодження взаємодії дитини з іншими учасниками освітнього процесу, такими як педагоги, однолітки та батьки. Воно створює платформу для розвитку соціальних навичок, адже саме в таких умовах дитина починає вчитися комунікувати, співпрацювати, ділитися та взаємодіяти з оточуючими. Взаємодія з дорослими і ровесниками є основою для соціалізації дитини, що є необхідною умовою для формування гармонійно адаптованої особистості в майбутньому. Організація освітнього середовища повинна бути спроектована таким чином, щоб мотивувати дітей до активної

пізнавальної діяльності, сприяючи розвитку їх інтелектуальних здібностей, і враховувати їх фізичні та психологічні можливості. Це середовище має задовольняти основні потреби, що виникають у процесі розвитку, включаючи навчальні, соціальні та духовні. Створення таких умов забезпечує гармонійний розвиток дитини і сприяє максимальному розкриттю її потенціалу на кожному етапі її розвитку.

Серед основних функцій індивідуального освітнього середовища дошкільників в освітньому процесі ЗДО виділяємо такі:

- розвивально-інтеграційна функція;
- функція формування певного рівня освітідітей дошкільного віку;
- виконання соціального замовлення з розвитку дітей дошкільного віку;
- стимуляційна функція середовища, яка забезпечує розвиток у дитини пізнавального інтересу, вмотивовує до активних дій. Провідна роль відводиться педагогу, що забезпечує стимул розвитку дитини;
- функція збереження психологічного здоров'я.

Освітнє середовище є найважливішим для дитини чинником, що впливає на її позитивний емоційний стан в освітньому процесі;

- виховна функція середовища здійснюється завдяки співробітництву, в освітньому просторі дитина-педагог-дитина, позитивні взаєностосунки.

Отже, можна стверджувати, що освітній процес, має враховувати індивідуальний розвиток дитини (вік, стать, стан здоров'я, нервової системи, розвиток аналізаторів, фізичний розвиток, задатки та здібності); особистісний розвиток (емоційно- почуттєвий, соціально-етичний, інтелектуальний, потребово- мотиваційний розвиток); розвиток діяльності (навчальної, трудової, ігрової, образотворчої тощо), а також інтереси дитини.

2.2. Методичні рекомендації з вибору форм та змісту індивідуального освітнього середовища в роботі з дошкільниками

Для представлення форм та змісту індивідуального освітнього середовища у формуванні особистості дошкільника зупинимось на таких аспектах. На педагогічній практиці було узагальнено такі методичні рекомендації створення індивідуального освітнього середовища (див Додаток А).

Для формування оптимального індивідуального освітнього середовища важливо ретельно вибрати різноманітне обладнання (ігрове, навчальне, спортивне тощо), правильно розмістити його та визначити необхідну кількість. Розвивальний простір не створюється для зручності педагога, а з метою надання дитині можливості самостійно обирати відповідний осередок, зважаючи на свої вподобання та настрої.

У приміщеннях дошкільних закладів варто створювати такі осередки: природознавчий, для дитячого експериментування, для ігор, образотворчої діяльності, музичний, художнього слова, народознавства, розвивального навчання, спортивний, трудової діяльності, відпочинку та усамітнення, самопізнання і співпраці з батьками. Організація ігрових осередків служить не лише місцем для ігор, але й стимулює дітей до самостійної діяльності. Спортивні куточки та зала сприяють гармонійному розвитку фізичних здібностей дітей. Осередки театралізованої діяльності розвивають уяву, творчі здібності та комунікативні навички. Використання дидактичних матеріалів і ігор формує інтерес до навчальної діяльності, що допомагає дітям краще засвоювати програмний матеріал.

Територія дошкільного закладу є важливою частиною освітнього середовища і може бути своєрідною візитною карткою. На території доцільно виділити такі тематичні зони: екологічну (сад, город), де діти зможуть займатися сільськогосподарською працею; архітектурно-ландшафтну; спортивно-ігрову; та ігрову для моторних, дидактичних, конструктивних і сюжетно-рольових ігор. Облаштування території закладу

сприяє формуванню екологічної та комунікативної компетентності через спостереження, розваги та трудову діяльність, а також організації ігор на свіжому повітрі.

Правильно організоване індивідуальне освітнє середовище є важливою умовою для розвитку дитини. Воно надає можливість відчутти психологічну захищеність, що є основою для формування впевненості у власних силах і розвитку позитивного ставлення до світу. У такому середовищі дитина отримує не тільки знання, а й розвиває свої особистісні якості, здібності та навички, що дозволяють їй успішно адаптуватися до різних умов і ситуацій. Це середовище створює умови для розвитку активної поведінки, ініціативності та бажання до самостійної діяльності, що сприяє становленню самостійної особистості.

Такий простір підтримує у дітей активне пізнавальне ставлення до навколишнього світу, заохочуючи їх до вивчення предметів, людей, природи та взаємодії з ними. Дитина починає бачити світ як об'єкт пізнання і вивчення, що стимулює її розумовий розвиток. Освітнє середовище стає рушійною силою, яка підтримує процес становлення особистості, надаючи дитині можливість активно включатися в різноманітні види діяльності, що відповідають її інтересам і потребам.

Завдяки такому середовищу відбувається збагачення розвитку всіх потенційних індивідуальних можливостей кожної дитини. Дитина не лише розвиває базові навички, а й має можливість виявити та реалізувати свої здібності в різних сферах діяльності. Це середовище сприяє ранньому прояву багатогранних здібностей, що дозволяє дітям розкрити себе та знайти свої таланти ще в ранньому віці.

Усі елементи індивідуального освітнього середовища мають на меті підтримку та стимулювання вільного вибору та зміни видів діяльності дитини. Однак найважливішим аспектом є те, що це середовище повинно забезпечувати безпеку і сприяти розвитку самостійності та самодіяльності дитини. Тому при його створенні необхідно враховувати основні

закономірності психічного розвитку вихованців, їхні фізичні та психофізіологічні особливості, рівень комунікативних навичок, загальний та мовленнєвий розвиток, а також емоційно-потребнісні аспекти.

Процес удосконалення індивідуального освітнього середовища полягає у безперервному пошуку нових, ефективних методів розвитку, впровадженні інноваційних педагогічних підходів та розширенні додаткових освітніх послуг, що відповідають вимогам учасників навчального процесу. Головне завдання педагога — це забезпечити інтереси дитини, задовольнити її природні схильності та потреби, при цьому орієнтуючись на принцип: «Не над дитиною, не поруч, а разом із нею».

Для досягнення цієї мети важливо, щоб між педагогом і дитиною в процесі будь-якої діяльності формувалась суб'єкт-суб'єктна взаємодія. Добре організоване індивідуальне освітнє середовище дозволяє дитині поступово звільнятися від надмірної опіки дорослого, набуваючи незалежності, що є особливо важливим у контексті дошкільної освіти.

Висновки до другого розділу

Освітнє середовище являє собою сукупність зовнішніх умов, чинників і соціальних об'єктів, які забезпечують оптимальне функціонування освітнього процесу. Це складна система взаємодій та умов, що сприяють формуванню особистості та створюють можливості для її всебічного розвитку, відображаючи соціальні та просторово-предметні аспекти оточення.

Індивідуальне освітнє середовище виступає складовою освітнього простору, який є багатовимірною структурою. Воно забезпечує умови для особистісного зростання дитини, відповідаючи її індивідуальним освітнім запитам.

Таке середовище охоплює різноманітні методики навчання, що сприяють результативній освітньо-пізнавальній діяльності, зокрема в рамках розвивальних або ігрових форм роботи. Індивідуальне освітнє середовище стимулює активність дітей та позитивно впливає на їхнє емоційне благополуччя.

Організація індивідуального освітнього середовища в закладах дошкільної освіти має ґрунтуватися на низці принципів: забезпечення фізичної та психологічної безпеки, врахування закономірностей розвитку та вікових особливостей дітей, раціональність, динамічність, стимулювання активності, забезпечення комфорту для кожної дитини, створення позитивного емоційного фону, реалізація суб'єкт-суб'єктних відносин, підтримка самостійності й творчого потенціалу, естетичність та інтеграція з реальним життям.

ВИСНОВКИ

Відповідно до завдань дослідження, було проведено теоретичний аналіз підготовки майбутніх вихователів до застосування індивідуального підходу у роботі з дітьми дошкільного віку. Також були розроблені методичні рекомендації з організації та вибору форм і змісту індивідуалізованого освітнього середовища.

Визначено, що підготовка майбутніх вихователів охоплює не лише набуття знань, умінь і навичок, але й формує професійну спрямованість особистості педагога. З'ясовано, що важливу роль у цьому процесі відіграє зв'язок теоретичних дисциплін з педагогічною практикою в закладах дошкільної освіти, що забезпечує ефективну підготовку до реалізації індивідуалізації навчання і виховання дошкільників.

Зазначено, що сучасний вихователь має вміння бути педагогом-дослідником, новатором, оратором, а також мати здатність створювати позитивну атмосферу в освітньому середовищі та використовувати сучасні інформаційні технології для організації навчального процесу, враховуючи вікові особливості, інтереси та здібності дітей. Крім того, майбутній фахівець має володіти здатністю аналізувати індивідуальні особливості розвитку дитини. Професійна підготовка повинна враховувати всі аспекти педагогічної діяльності і відповідати сучасним вимогам.

Індивідуальний підхід трактувався як психолого-педагогічний принцип, який передбачає врахування всіх аспектів розвитку дитини, як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Важливим є планування та проведення освітньої роботи з урахуванням взаємодії з батьками, використання різноманітних методів, форм та засобів для індивідуалізації навчального процесу, а також врахування схильностей і здібностей кожної дитини.

Виділено ключові етапи реалізації індивідуального підходу:

- Попередня діагностика індивідуальних особливостей розвитку дітей;
- Опис позитивних і проблемних аспектів розвитку;
- Визначення індивідуальних завдань і стратегій виховної роботи та

взаємодії з батьками;

- Вибір відповідних методів, прийомів, форм та засобів роботи.
- Індивідуальне освітнє середовище в закладі дошкільної освіти визначено як сукупність умов і впливів, які сприяють розвитку дитини, її здатності до самостійної діяльності та адаптації до змін.

Методичні рекомендації щодо організації індивідуального освітнього середовища для старших дошкільників передбачають кілька ключових принципів: урахування вікових особливостей дітей, раціональність у підборі матеріалів, регулярні зміни в матеріальному наповненні середовища, увага до емоційного стану дітей, активізація їхньої участі, комфорт, емоційне навантаження, взаємодія, стимулювання творчості, динамічність, естетичний вигляд середовища та його зв'язок з реальним життям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщук А. М. Індивідуалізація виховання і навчання дітей дошкільного віку : [тексти лекцій для студентів спеціальності “Дошкільне виховання; практична психологія” денної та заочної форм навчання] / А. М. Аніщук. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 102 с.
2. Аніщук А. М. Підготовка майбутніх фахівців до здійснення індивідуального підходу в процесі виховання та навчання дітей дошкільного віку. Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Психолого-педагогічні науки. 2012. №4. С.109-113.
Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp_2012_4_24
3. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): нове редакція. *Наказ МОН України №33* від 12.01.2021. Режим доступу URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-ukrayini>.
4. Балик Н. Організація особистого освітнього простору засобами Інтернет офісу Google . Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2 : Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. 2010. №.9. С.102-105. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_2_2010_9_15
5. Біла І. Психологія дитячої творчості. Київ: Фенікс, 2014. 137 с. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/32309053.pdf> (дата звернення 26.10.2021).
6. Богущ А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. К.: Видавничий Дім "Слово", 2008. 408 с
7. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь: Перун. 323 с.
8. Ващенко Г. Загальні методи навчання: [Підручник для педагогів]. Київ, українська видавнича спілка, 1997. С. 331–353.
9. Вовчик-Блакитна О. Індивідуальні особливості емоційного розвитку дитини: стратегії педагогічного супроводу. *Практична психологія та соціальна робота*, №4, 2006, С. 1-3.

10. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь. Відновлено з <https://hum.edu-lib.com/szbrannoe/goncharenko-s-u-ukrayinskiy-pedagogichniy-slovník-onlayn>
11. Загарницька І. І. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова. Індивідуальний підхід до учнів як засіб досягнення високої результативності. (2020). Відновлено з <https://vseosvita.ua/library/individualnij-pidhid-do-ucniv-ak-zasib-dosagnenna-visokoi-rezultativnosti-235064.html>
12. Залізняк А. Розвивальне освітнє середовище закладу дошкільної освіти: колективна монографія. Розвивальне середовище ЗДО. Режим доступу <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/>
13. Індивідуалізація виховання в дитячому садку : метод. рек. / [С.Є. Кулачківська, Г.В. Гуменюк, О.О. Вовчик-Блакитна, С.О. Ладивір, І.І. Карабаєва, Т.О. Піроженко та ін.]. Київ : Міленіум, 2005. 126 с.
14. Індивідуалізація освітнього процесу в ДНЗ: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Дошкільна освіта» / укладач А. М. Аніщук. Ніжин : 2017.
15. Індивідуальний підхід: його суть і шляхи реалізації у вихованні дошкільників [Текст]: метод. матеріали на допомогу працівникам дошк. закладів. Режим доступу https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis
16. Іншаков А. Формування індивідуального освітнього середовища дітей передшкільного віку. The 5th International scientific and practical conference “Global science: prospects and innovations” (December 28-30, 2023) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2023. 1042 p.
17. Іншаков А. Індивідуалізація у формуванні освітнього середовища для індивідуального розвитку дитини передшкільного віку. The 3rd International scientific and practical conference “Modern research in science and education” (November 9-11, 2023) BoScience Publisher, Chicago, USA. 2023. 1096 p.
18. Історія педагогіки / За ред. проф. М. В. Левківського, докт. пед. наук О. А. Дубасенюк. Житомир: Житомирський державний педагогічний

університет, 1999. 336 с.

19. Концепція Нової української школи. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

20. Концепція розвитку дошкільної освіти в Україні. Режим доступу. [Електронний ресурс]. Режим доступу <https://mon.gov.ua/static/objects/mon/sites/1/gromadskeobgovorennya/2020/06/03/ostatochne.docx>

21. Коршунова Т. Л. «Диференційований підхід до типів проектування» [Електронний ресурс]. Режим доступу:
http://poippo.pl.ua/otmz/kruglyj_stol

22. Костюк Г. – особистість, вчений, громадянин / за ред. акад. С.Д. Максименка; упоряд. канд. психол. наук В.В. Андрієвська. К.: Ніка-Центр, 2010. 216 с.

23. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія у 2-х ч. Київ : Освіта, 2009. Ч 1. 302 с.

24. Куземко Л.В. Професійна підготовка педагога дошкільної освіти до індивідуальної роботи з дітьми. *Освітологічний дискурс*. 2010. № 1. С. 103 – 113.

25. Кузьменко В.У. Психолого-педагогічні умови становлення індивідуальності дошкільників. *Грінченківськi читання–96. Освіта. Гуманізація. Вчитель*. Київ : КМПУВ, 2016. С. 82–84.

26. Кузьменко В.У. Створення індивідуально орієнтованих програм виховання і навчання дітей дошкільного віку. *Оновлення змісту, форм та методів навчання та виховання в закладах освіти*. Вип. 19. Рівне : РДГУ, 2012. С. 34–37.

27. Курінна С. Особливості соціалізації дитини в дитячому будинку. Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkol

28. Ладивір С. О. Індивідуалізація виховання дитини в умовах дитячого садка. *Дитячий садок*, №16, С. 5–7.

29. Луценко І. Індивідуальна програма розвитку для дітей з особливими освітніми потребами. Режим доступу: <https://www.slideshare.net/slideshow/ss419398>

[07/4193987](#)

30. Михайленко О. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до реалізації індивідуального підходу в освітньому процесі. NewInception. Режим доступу: <https://www.google.com/search?>

31. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти). Київ, 2021. 58 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/0be/86b/6050be86b4f68482865820.pdf>.

32. Метод Монтесорі від А до Я: все про унікальну педагогічну систему. Режим доступу https://montessoriu.com.ua/metod_montessor

33. Паласевич І. Практичні аспекти реалізації індивідуального підходу до розвитку дитини-дошкільника в ЗДО. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 54, том 2, 2022.

34. Поніманська Т.І. Гуманістичне спрямування інноваційних технологій виховання дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки*. 2022. № 22 (2). С. 156–164.

35. Починкова М. Інноваційно-освітнє середовище в системі формування критичного мислення. *Науковий вісник Донбасу*. 2019. № 1–2 (39–40).

36. Про вищу освіту. Закон України № 1556-VII. (2014). Відновлено з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

37. Про дошкільну освіту. Закон України № 6172. (2021). Відновлено з http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI06190A.html

38. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>.

39. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». Тернопіль: Мандрівець, 2019. 104 с.

40. Професійний стандарт “ Вихователь закладу дошкільної освіти” від 19 жовтня 2021. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>

40. Психологія людини: Л. С. Виготський та сучасна наука : зб. ст. / за ред. М.

В. Папучі. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 1. 127 с.

41. Розвиток старшого дошкільника в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти: методичні рекомендації/О.Д.Рейпольська, І.М. Гудим, І.В.Луценко, В.О.Луценко, Г.Г.Цветкова; за заг. ред. О.Д. Рейпольської. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 178 с.

42. Садова Т. Професійно-педагогічна: дефінітивний аналіз проблем. Збірник праць "Педагогічні науки". Режим доступу: <https://www.google.com/search?q=>

43. Словник психолого-педагогічних понять і термінів. (2005). Освіта.уа. Відновлено з <https://ru.osvita.ua/school/method/psychology/1270/>

44. Сухомлинський В. [Текст]: наук. праці/упоряд. танаук. ред. П. Сікорський, Д. Герцюк Львів: Бадікова Н.О., 2018, 252 с. (Серія Видатні українські педагоги», вип. 10).

45. Рогова Т. Професійна підготовка студентів у ВНЗ: її ознаки та якість. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». Харків, 2017. Вип. 56

46. Тараджук Д.О. Принцип індивідуалізації – основа розбудови інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти. *Інноватика у вихованні*. 2018. Т. 2. № 7. С. 256–265.

47. Танько Т.П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах: Автореф. дис. ... доктора пед. Наук/ХДПУ ім. Г.С.Сковороди. Х., 2004. 41 с.

48. Шинкарук В. Український філософський словник. Режим доступу:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf

<https://vue.gov.ua/%https://ezavdnz.expertus.com.ua/915391>